

УДК 004.77:34

Майя Іванова,

заввідділу НЮБ НБУВ

КОМПЛЕКСНІ ОНЛАЙНОВІ ЮРИДИЧНІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЮРИДИЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ

У статті висвітлюються питання створення інформаційних ресурсів Національної юридичної бібліотеки, вказуються джерела формування таких ресурсів. Наголошується на необхідності збереження рідкісних юридичних видань шляхом формування електронної бібліотеки. Зазначається, що онлайн-ресурси є однією з форм забезпечення інформаційної безпеки бібліотечних фондів юридичного напрямку.

Ключові слова: юридична бібліотека, інформаційні ресурси, електронна бібліотека, культурні цінності, історична спадщина, збереження бібліотечних фондів.

Інформаційне суспільство характеризується багатьма рисами, однією з яких є те, що інформація стає найважливішим фактором культурного розвитку, під впливом якого змінюються всі форми життєдіяльності людей. Під інформаційною культурою слід розуміти такий рівень інформаційної підготовки, який дає змогу не тільки вільно орієнтуватися в потрібному інформаційному середовищі, а й брати участь у його формуванні та перетворенні, сприяти інформаційним контактам. Збереження, розвиток і раціональне використання, зокрема юридичних інформаційних ресурсів, мають величезне значення для будь-якого суспільства й держави. Розвиток інформаційних потреб користувачів у контексті нових інформаційних технологій вимагає перетворення бібліотек на інформаційні центри накопичення інформації не тільки в друкованій, а й в електронній, цифровій формі, що дає можливість принципово інакше створювати, зберігати, організовувати доступ до документів і використовувати їх.

Таким чином, на сьогодні актуалізується проблема створення комплексних онлайн-юридичних інформаційних ресурсів як потреби сьогодення, визначення основних шляхів їх створення в НЮБ НБУ. Проблематика розвитку інформаційних ресурсів у бібліотечній сфері не є новою в сучасному українському суспільстві. До цього

питання звертались О. Онищенко, В. Горовий, Л. Дубровіна, К. Лобузїна, В. Копанєва, Р. Полїщук, Н. Шостко та ін. Створення електронного документа, незважаючи на значні зусилля, яких докладають у цьому напрямі вчені різних спеціальностей, зокрема, бібліотекарі, усе ще залишається актуальним теоретичним і прикладним завданням. Процес зміни ресурсної бази бібліотек за рахунок накопичення електронних документів різного виду відбувається так інтенсивно, що випереджає методичне осмислення формування і використання цієї бази. Не вирішено проблему реструктуризації фондів бібліотек, що виникла у зв'язку з появою електронних фондів. У той же час одним з головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, у якому кожен міг би створювати й накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися й обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному й особистому розвитку та підвищуючи якість життя [1].

Слід зазначити, що інформаційні системи в бібліотечній справі існують і розвиваються фактично з часу появи комп'ютерної техніки. Бібліотеки почали брати на себе нові функції, а саме: накопичення й збереження інформації в електронному вигляді та на машинних носіях. До того ж вони стали виробниками електронної бібліографічної продукції. Дедалі більше великих бібліотек переходять на випуск повнотекстових баз даних, електронних копій журналів, довідників, енциклопедій, монографій на електронних носіях або забезпечують доступ до наукової інформації через мережі. Нові технології передавання інформації на основі Інтернету докорінно змінюють технологію інформаційного обміну між його учасниками [2, с. 26].

Розвиток інформаційних технологій стимулює вироблення нових підходів до вирішення проблеми введення інформаційних ресурсів у науковий обіг шляхом створення електронних копій документів [3, с. 22].

Життєво важливою умовою існування бібліотеки в сучасних умовах та створення попиту на пропоновані нею послуги визначає її здатність до своєчасної адаптації в умовах змін, що відбуваються. Становлення електронних бібліотек є однією з об'єктивних вимог розвитку сучасної інформаційної цивілізації, тому потребує осмислення історичних етапів у розвитку бібліотечного обслуговування в електронному середовищі. Бібліотеки стоять перед необхідністю створення нових структурних підрозділів, обслуговування в яких здійснюється переважно на базі електронних ресурсів.

Треба зазначити, що вже наприкінці 70-х років починаються перші зміни в підходах до організації автоматизації бібліотечних процесів, зокрема у сфері науково-технічних бібліотек. У наукових бібліотеках були організовані відділи механізації та автоматизації, які почали науково-дослідну роботу в галузі автоматизації керування бібліотеками, створення бібліотечних інформаційних ресурсів, опрацювання книжок, підготовки бібліографічних покажчиків, формування електронних каталогів [4, с. 27].

Активне впровадження комп'ютерних та телекомунікаційних технологій у практику бібліотек України припадає на середину 90-х років минулого століття. Перші комп'ютери, перший вихід до глобального інтернет-простору, перші бази даних, перший досвід створення власної веб-сторінки – усе це відкриває нові можливості розвитку бібліотечних сайтів.

Бібліотеки почали активно створювати власні бази даних під невідкладні потреби своїх читачів. Створені бази даних повинні були надати можливість якісно готувати традиційні бібліографічні покажчики, оперативну та оглядову інформацію, швидко виконувати тематичні довідки.

Основні види ресурсів, які переважно подаються на веб-сайтах бібліотек: інформація про роботу бібліотеки та ресурси, які вона пропонує користувачам; електронні каталоги; електронні бібліографічні покажчики (електронні версії друкованих видань і самостійні електронні продукти); віртуальні виставки; повнотекстові ресурси (ресурси, створені для веб-публікації, електронні копії друкованих видань, відскановані матеріали) [5, с. 106–108].

Нині відбувається переоцінка ролі й місця культурної спадщини як у житті суспільства, так і в житті окремої людини. Більшість учених визнає справедливість положень, сформульованих М. О. Бердяєвим, про те, що «не в політиці і не в економіці, а в культурі здійснюється мета суспільства» [6, с. 162]. Саме цим насамперед пояснюється те, що діяльність щодо збереження культурної спадщини розглядається як пріоритетне завдання більшістю розвинутих країн в епоху глобалізації.

Головну частину культурного надбання європейських держав становить бібліотечний спадок. Збереження бібліотечного фонду України, зокрема, юридичного напрямку, як матеріальної та духовної скарбниці для майбутніх поколінь, є важливим завданням і обов'язком бібліотек, пріоритетним напрямом їхньої діяльності. Забезпечення збереження бібліотечних фондів – це безперервний процес, який починається з моменту

надходження документа до бібліотеки і триває протягом всього часу його зберігання та використання [7, с. 27].

Державна політика передбачає збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність. У галузі бібліотечної справи відбувається реалізація прав громадян на забезпечення загальної доступності до інформації та культурних цінностей, що зберігаються та надаються в тимчасове користування бібліотеками. Українське законодавство передбачає створення страхових копій, рідкісних документів та колекцій [8].

З метою збереження оригіналів рідкісних і цінних юридичних видань у Національній юридичній бібліотеці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського розпочато формування електронної бібліотеки. З метою виконання Державної цільової програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI» [10] одним з головних завдань діяльності НЮБ НБУВ є: формування електронних фондів юридичного профілю, забезпечення доступу до інформації незалежно від місця її знаходження й зберігання за рахунок онлайн-доступу до зовнішніх ресурсів. Виконання завдання дасть змогу підвищити рівень інформаційної культури населення. Якісно змінити рівень обслуговування користувачів, забезпечити збереження та водночас увести в науковий обіг унікальні документи, що становлять історичну й культурну цінність не тільки для України, а й для світової спільноти.

У загальнодоступній інформаційній інфраструктурі продовжують накопичуватися юридичні інформаційні ресурси бібліотечних фондів наукової бібліотеки, які створені в електронній формі.

До джерел НБУВ юридичної інформації необхідно віднести: систематичний картковий каталог (розділ право); електронний каталог НБУВ (розділ право); відділ ДБО; матеріали фонду ООН; матеріали спеціалізованих фондів; юридичний інтернет-навігатор; оцифровані ресурси юридичного напрямку; база даних авторефератів дисертацій наукового напрямку «Юридичні науки»; реферативна база даних розділу «Держава і Право. Юридичні науки».

На основі вказаних джерел формуються пошукові системи електронних юридичних інформаційних ресурсів бібліотеки; розробляється необхідна технічна та технологічна база Юридичної бібліотеки з визначенням вимог щодо умов збереження в електронному вигляді рідкісних юридичних видань, які можуть зіпсуватися чи зруйнуватися. Відділом програмно-технологічного забезпечення комп'ютерних мереж було впроваджено й адаптовано систему автоматизації бібліотек САБ

«ІРБІС-64» у НЮБ НБУВ. Перехід на опрацювання документів засобами сучасної «ІРБІС-64» дає можливість швидко та якісно проводити обробку нових надходжень [11, с. 18–20].

Рівень програмного забезпечення комп'ютерних інформаційних баз дає змогу задовольнити суспільні потреби в прискоренні темпів отримання інформації, звузити часові межі для пошуку, обробки, отримання інформації [12, с. 5].

Можливість миттєвого дистанційного доступу до повнотекстових ресурсів, насамперед – наукових журналів, патентів, дисертацій і авторефератів – фактично ліквідувало часовий розрив в одержанні цієї істотної частини першоджерел [13, с. 4]. Це сприятиме забезпеченню повного й постійного доступу користувачів до національних та світових інформаційних електронних ресурсів юридичного напрямку.

В Українській державі за умов швидкого піднесення глобального інформаційного суспільства, усебічного застосовування інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах життя особливого значення набувають проблеми інформаційної безпеки. Під інформаційною безпекою слід розуміти стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається завдання шкоди через: неповноту, невчасність та недостовірність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване поширення, використання й порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [14].

Так, унікальні культурні цінності, що мають виняткове історичне, художнє, наукове та інше культурне значення для формування вітчизняного культурного простору і визначають внесок українського народу у всесвітню культурну спадщину, визнаються об'єктами національного культурного надбання та зраховуються до Державного реєстру національного культурного надбання [15].

Електронна юридична бібліотека є перспективним засобом організації інформаційних ресурсів та надання інформаційних послуг користувачам, незалежно від їхнього місцезнаходження. Процеси інтеграції інформаційних ресурсів країни в єдине загальнодоступне інформаційне поле, формування проблемно-орієнтованих інформаційних просторів сприяють досягненню якісно нового рівня інформаційного обслуговування споживачів. Саме електронні бібліотеки можуть стати інтеграторами, концентраторами та, певною мірою, навігаторами в інформаційному середовищі, забезпечувати технологічні умови для керування електронними ресурсами

з метою вдосконалення бібліотечно-інформаційних сервісів та інтеграції країни у світову інформаційну інфраструктуру [2, с. 27].

Список використаної літератури

1. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр. : Закон України від 9 січ. 2007 р. № 537-V // Відом. Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102.

2. *Проценко Т.* Електронна бібліотека як складова системи бібліотечно-інформаційного забезпечення сімейних лікарів / Т. Проценко // Вісн. Кн. палати. – 2009. – № 9. – С. 26.

3. *Дубровіна Л.* Архівні та рукописні фонди бібліотек у формуванні суспільства знань / Л. Дубровіна, Т. Мяскова // Бібл. вісн. – 2009. – № 6. – С. 22–25.

4. *Онищенко О.* Розвиток бібліотечної справи в Україні наприкінці 1950-х у 80-х роках ХХ ст. / О. Онищенко, Л. Дубровіна // Бібл. вісн. – 2006. – № 3. – С. 24–38.

5. *Шостко Н. І.* Збереження краєзнавчих електронних ресурсів бібліотек: проблеми та перспективи / Н. І. Шостко // Збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів України: нова політика і нові технології : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 20–22 листоп. 2006 р. / Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; уклад.: В. В. Мірошникова, О. П. Куніч. – Х., 2007. – С. 106–108.

6. *Бердяев Н. А.* Смысл истории / Н. А. Бердяев. – М. : Мысль, 1990. – С. 162.

7. *Задорожнюк М. М.* Збереження документів у публічних бібліотеках східної України / М. М. Задорожнюк, О. Б. Стогній // Збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів України: нова політика і нові технології : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 20–22 листоп. 2006 р. / Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; уклад.: В. В. Мірошникова, О. П. Куніч. – Х., 2007. – С. 20–28.

8. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 72/1. – Спец. вип. – С. 15. – Ст. 2598.

9. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27 січ. 1995 р. № 32/95-ВР // Відом. Верховної Ради України. – 1995. – № 7. – Ст. 45.

10. Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи

«Бібліотека-XXI» : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серп. 2011 р. № 956 // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 71. – С. 64. – Ст. 2672.

11. *Лобузін К.* Проблеми адаптації, провадження та адміністрування сучасної автоматизованої бібліотечної інформаційної системи / К. Лобузін, І. Лобузін // Бібл. вісн. – 2011. – № 5. – С. 14–21.

12. *Горовий В.* Соціальні інформаційні бази в умовах прискорення глобальних перетворень / В. Горовий // Бібл. вісн. – 2006. – № 6. – С. 3–6.

13. *Юдина И. Г.* Информационная функция библиотеки в теории и практике библиотечного дела : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 05.25.03 «Библиотековедение, библиографоведение и книговедение» / И. Г. Юдина. – Новосибирск, 2010. – 20 с.

14. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр. : Закон України від 9 січ. 2007 р. № 537-V // Відом. Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – С. 102.

15. Про культуру : Закон України від 14 груд. 2010 р. № 2778-VI // Відом. Верховної Ради України. – 2011. – № 24. – С. 168.